

Araştırma Makalesi (Research Article)

SPORTİF HAVACILIK FAALİYETLERİNDE OTOTELİK KİŞİLİĞİN EKSTREM SPOR TÜKETİM GÜDÜLERİNE ETKİSİ (THE EFFECT OF AUTOTELIC PERSONALITY ON EXTREME SPORTS CONSUMPTION MOTIVES IN SPORTIVE AVIATION ACTIVITIES)

Gönül AKIN^{1*} (orcid.org/ 0000-0002-7279-4511)

Kağan Çağrı KARACA² (orcid.org/ 0000-0002-1805-0079)

¹İstanbul Beykent Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü, İstanbul, Türkiye

²Dokuz Eylül Üniversitesi, Efes Meslek Yüksekokulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü, İzmir, Türkiye

Özet

Özel ilgi turizmi ve ekstrem spor faaliyetlerine yönelik talebin giderek arttığı günümüzde, sportif havacılık faaliyetlerinin de aynı doğrultuda gelişim gösterdiği görülmektedir. Alanyazında post-modern tüketim döneminde, bireylerin hazcı tüketim eğilimlerindeki dönüşümle birlikte, tüketicilerin akış deneyiminin sağlanması gerektiğini savunan çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır. Bireylerin hiçbir ödül beklemezsizin haz ve mutluluk duygularıyla gerçekleştirdikleri faaliyetler “ototelik deneyimin” rolünü ön plana çıkarmaktadır. Bu çalışmanın amacı, sportif havacılık faaliyetlerinde ototelik kişilik özelliklerinin, turistlerin ekstrem spor tüketim güdülerini üzerindeki etkisinin belirlenmesidir. Bu doğrultuda veriler doğrultusunda araştırma kapsamında belirlenen hipotezlerin test edilmesi için korelasyon ve regresyon analizleri yapılarak, ilişkilerin ve etkilerin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Araştırma sonucunda sportif havacılık faaliyetlerinde ototelik kişilik özellikleri ile ekstrem spor tüketim güdülerinin arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Regresyon analizi bulgularına göre ise ototelik kişilik özelliklerinin ekstrem spor tüketim güdülerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda araştırma kapsamında belirlenen hipotezler kabul edilmiştir. 264 kişiden elde edilen bulgulara göre, özellikle “ısrarcı” ototelik kişiliğe sahip bireylerin sportif havacılık faaliyetlerine yoğun katılım gösterdiği, bu faaliyetlere katılmadaki ekstrem spor tüketim güdülerinin de büyük ölçüde değerler alt boyutu (eğlenme, sıra dışı hissetme, özgürlük hissi ve özsaygı) ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ototelik kişilik özelliklerinden “ilgi ve merak” ise, bireylerin ekstrem spor tüketim güdülerinde yüksek derecede etkiye sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Sportif Havacılık, Ototelik Kişilik, Ekstrem Spor Tüketim Güdüsü

Abstract

In today's world, where the demand for special interest tourism and extreme sports activities is steadily increasing, it is observed that sports aviation activities are developing in the same direction. In the literature, there is a growing body of work arguing that in the post-modern consumption era, with the transformation in individuals' hedonistic consumption tendencies, it is essential to provide consumers with a flow experience. Activities undertaken by individuals purely for the sake of pleasure and happiness, without any expectation of reward, highlight the role of the "autotelic experience." The aim of this study is to determine the impact of autotelic personality traits on tourists' extreme sports consumption motivations in the context of sports aviation activities. In this regard, data were collected from participants engaged in sports aviation activities through a survey technique. To test the hypotheses formulated within the scope of the research, correlation and regression analyses were conducted, aiming to reveal both direct and moderating effects. As a result of the research, it was determined that there was a positive significant relationship between autotelic personality traits and extreme sports consumption motives in sportive aviation activities. According to the regression analysis findings, it was concluded that autotelic personality traits had a statistically significant effect on extreme sports consumption motives. In this direction, the hypotheses determined within the scope of the research were accepted. According to the findings obtained from 264 individuals, it was concluded that individuals with a particularly "persistent" autotelic personality are highly involved in sports aviation activities, and their motivations for consuming extreme sports are largely based on the perception of value (fun, feeling extraordinary, sense of freedom, and self-esteem). Autotelic personality traits such as "interest and curiosity" have a high degree of influence on individuals' extreme sports consumption motivation.

Keywords: Sports Aviation, Autotelic Personality, Extreme Sports Consumption Motivation

*Sorumlu yazar: gonulakin@beykent.edu.tr

DOI: 10.33083/joghat.2024.468

Giriş

Sportif havacılık, bireylerin kendilerini gökyüzünde özgürce ifade etmelerine olanak tanıyan bir dizi aktiviteyi kapsamaktadır. Bu aktivitelerin en yaygın olanları arasında; yamaç paraşütü, yelken kanat, planör uçuşu, paraşütle atlama, paramotor uçuş, model uçak, sıcak hava balonculuğu yer almaktadır (FAI, 2022). Bu aktiviteler, bireylerin hem fiziksel hem de zihinsel sağlıklarını iyileştirirken, yaşamlarına anlam katan bir özgürlük hissi sunmaktadır. Ancak, sportif havacılığa katılan bireylerin kişilik özellikleri ile ekstrem sporlara katılım motivasyonlarının anlaşılması, alanyazında yeterince araştırılmamış bir konudur.

Ototelik kişilik, bireylerin içsel motivasyonla hareket ettiği, kendi başına ödüllendirici aktivitelerle meşgul olma eğilimlerini ifade etmektedir. Bu kişilik özelliğine sahip bireyler, yaptıkları aktivitelerden doğrudan haz alırlar ve dışsal ödüller veya motivasyonlar aramazlar (Csikszentmihalyi, 1990). Sportif havacılık faaliyetleri, katılımcılarına hem fiziksel hem de zihinsel bir rahatlama sunarak, bu tür içsel motivasyonlarını (haz duymak, doyum almak gibi) harekete geçirdiğine yönelik araştırmalar (Brymer and Oades, 2009) yapılmış olsa da, bu ilişkinin derinlemesine ele alındığı çalışmalar sınırlıdır.

Yamaç paraşütü veya planör uçuşları gibi sportif havacılık faaliyetleri, bireylerin doğa ile iç içe olmalarını, uçuş sırasında akış deneyimi yaşamalarını ve bu süreçte yüksek konsantrasyon gerektiren bir odaklanma durumuna girmelerini sağlamaktadır (Jackson and Csikszentmihalyi, 1999). Bu aktiviteler, katılımcılara ototelik deneyimler sunarak onların kendilerini daha iyi tanımalarına, sınırlarını zorlamalarına ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunmalarına imkân sağlamaktadır (Kerr and Mackenzie, 2012).

Mevcut araştırmalar, sportif havacılıkla ototelik kişilik arasındaki ilişkinin bireylerin yaşamlarına anlam ve doyum katarken, stres seviyelerini azaltmalarına ve özgüvenlerini artırmalarına yardımcı olduğunu (Brown, 2018) savunsa da bu faaliyetlere katılan bireylerin hangi güdülerle bu tür aktivitelere yöneldiği ve bu güdülerin ototelik kişilik deneyimleri üzerindeki etkileri açık bir şekilde ortaya konulmamıştır. Buradan hareketle, sportif havacılıkta bireylerin ototelik kişilik özellikleri ile ekstrem spor tüketim güdülerini arasındaki ilişkinin daha derinlemesine araştırılması gerektiğinden dolayı bu araştırma yapılmıştır.

Bu çalışmada sportif havacılık faaliyetlerine katılan bireylerin güdülerinin neler olduğu ve bu güdülerin ototelik kişilik deneyimlerine etkileri incelenmektedir. Alanyazında bu konudaki eksikliği gidereceği düşünülen bu araştırma ile hem sportif havacılık alanına hem de ototelik kişilik literatürüne teorik katkılar sunmak hedeflenmektedir. Sektörel anlamda ise, bireylerin ekstrem sporlara katılım motivasyonlarının anlaşılması sayesinde sportif havacılık faaliyetlerinin daha etkili bir şekilde tanıtılmasına ve yaygınlaştırılmasına yönelik önemli tavsiyeler sunulmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Sportif Havacılık Kavramı ve Sportif Havacılık Faaliyetleri

Sportif havacılık, bu faaliyetler için özel ve uygun olarak belirlenmiş destinasyonlarda gerçekleştirilen bir dizi aktiviteyi içermektedir. Bu aktiviteler arasında yamaç paraşütü, sıcak hava balonculuğu, planör uçuşu ve paraşütle atlama gibi etkinlikler yer almaktadır (FAI, 2022). Dünya genelinde sportif havacılık faaliyetleri, özellikle Avrupa ve Amerika'da geniş bir katılımcı kitlesine sahiptir. Avrupa'da İsviçre Alpleri, yelken kanat ve planör uçuşları için popüler bir destinasyon iken, Amerika'da Rocky Dağları ve Kaliforniya kıyıları sportif havacılık aktiviteleri turistler tarafından sıklıkla tercih edilmektedir (Smith, 2019). Sportif havacılığın gelişiminde Uluslararası Havacılık Federasyonu (FAI) önemli rol oynamıştır. FAI, dünya çapında düzenlemiş olduğu şampiyonalar ve yarışmalar ile sportif havacılığın küresel bir spor dalı olarak dünyaya tanıtılmasında büyük katkılar sağlamıştır (FAI, 2022). Türkiye, sportif havacılık faaliyetleri açısından zengin bir coğrafyaya sahip olup, bu alanda önemli bir potansiyel taşımaktadır. Özellikle yamaç paraşütü ve yelken kanat gibi aktiviteler, ülkenin farklı bölgelerinde yaygın olarak yapılmaktadır. Örneğin; Ölüdeniz ve Kaş gibi bölgeler, yamaç paraşütü için ideal destinasyonlar olarak ön plana çıkmaktadır (Yılmaz, 2020).

Sportif havacılık, amatör ve profesyonel havacılar için birçok farklı aktivite sunan geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu aktiviteler, kimileri için bir adrenalin arayışından ibaretken, bazı havacılık tutkunları için manzara seyri gibi çeşitli deneyimler sunar. En popüler sportif havacılık türleri arasında yamaç paraşütü, yelken kanat, planör uçuşları, model uçak ve balon uçuşu gelmektedir. Şimşek'e (2011) göre, yamaç paraşütü, yüksek bir tepeden koşarak havalanmak ve uzun süre süzülebilme için özel tasarlanmış bir paraşüt kullanılarak yapılan bir spordur. 1980'li yıllarda popülerlik kazanmış olan bu sportif havacılık faaliyeti sayesinde kişi, saatlerce havada kalabilir ve kilometrelerce mesafe kat edebilir. Yamaç paraşütünün ağırlığı yaklaşık olarak beş km civarındadır ve taşıma kapasitesi de 45 kg ile 110 kg arasında değişmektedir. Yamaç

paraşütünün performansını belirleyen ölçütler; kanat hızı, irtifa kaybetme hızı, süzülme hızıdır. Yılmaz (2020), Türkiye'de Muğla İlinin Fethiye İlçesinde bulunan Ölüdeniz'in, yamaç paraşütü için dünyanın en iyi destinasyonlarından biri olduğunu savunmaktadır.

Yelken kanat, bir pilotun, özel olarak tasarlanmış kanatlarla uçuş gerçekleştirdiği bir sportif havacılık faaliyetidir. Pilot, yerçekimini ve hava akımlarını kullanarak uzun süre havada kalabilir. Yelken kanat uçuşları, genellikle dağlık bölgelerde ve geniş açık alanlarda yapılır (Smith, 2019). Planörler, motoru olmayan ve tamamen rüzgâr akımlarını kullanarak uçan hava araçlarıdır. Planör pilotları, termal rüzgârları yakalayarak yüksek irtifalara ulaşabilir ve uzun mesafeler kat edebilirler. Planör uçuşları, özellikle Avrupa'da popülerdir ve Almanya bu konuda önde gelen ülkelerden biridir (Brown, 2018). Model uçaklar ise, genellikle iki ile dört kişilik kapasiteye sahip küçük uçaklardır. Bu uçaklar, sportif havacılıkta hem eğitim hem de eğlence amacıyla kullanılmaktadır. Model uçaklarla yapılan uçuşlar, pilotlara kendi uçuş becerilerini geliştirme ve değişik yerleri keşfetme imkânı sunmaktadır (Wilson, 2021). Sıcak hava balonları, sportif havacılığın en eski, en sakın ve huzurlu türlerinden biridir. Balon uçuşları, genellikle doğa manzaralarını seyretmek ve fotoğraf çekmek amacıyla yapıldığından, özellikle turistik bölgelerde yaygındır (White, 2018). Türkiye'de Kapadokya, balon uçuşları için dünya çapında ünlü bir destinasyondur (Kaya, 2019).

Sportif Havacılık Faaliyetleri ile Turizm İlişkisi

Turizm literatüründe, bireylerin seyahat motivasyonları arasında macera arama, doğa ile iç içe olma arzusu ve yeni deneyimler yaşama isteği yer almaktadır (Buckley, 2010). Sportif havacılık faaliyetleri, bireylerin doğal yaşam alanlarının dışındaki destinasyonlarda gerçekleşen ve macera turizmi kapsamında değerlendirilen aktiviteler olduğundan (FAI, 2022), turistlerin bu motivasyonlarına cevap veren önemli bir turistik ürün olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünya Turizm Örgütü'ne göre turizm, bir bireyin yaşam alanı dışına çıkarak eğlenme, dinlenme veya deneyim arayışıyla yaptığı seyahatleri ve bu süreçte gerçekleştirdiği aktiviteleri kapsamaktadır (UNWTO, 2021). Sportif havacılık faaliyetlerini deneyimlemek için turistlerin o destinasyonlara seyahat etmeleri gerekmektedir. Bu nedenle de turistik bir faaliyet olarak sınıflandırılabilir. Örneğin, Kapadokya'daki sıcak hava balonculuğu, yılda yaklaşık 500.000 turisti bölgeye çekerken, bu turistlerin büyük bir bölümü bu aktiviteye katılmak amacıyla bölgeyi ziyaret etmektedir (Kapadokya Turizm Raporu, 2023). Benzer şekilde, Fethiye-Ölüdeniz, yamaç paraşütü ile hem yerli hem yabancı turist çeken bir destinasyon haline gelmiştir (Çetiner ve Yıldız, 2021).

Macera turizmi, turistlerin yeni ve heyecan verici deneyimler aradığı bir turizm türü olarak tanımlanmaktadır (Buckley, 2007). Sportif havacılık faaliyetlerinden olan ekstrem sporların tüketim güdülerinden biri de heyecan ve macera aramadır. Bu bağlamda macera turizmi olarak değerlendirilen sportif havacılık ile ilgili olarak literatürde, turistlerin destinasyon seçiminde önemli bir motivasyon kaynağı olduğu ve bu faaliyetlerin destinasyonun tanınırlığını artırdığı vurgulanmaktadır (Ritchie and Hudson, 2009). Örneğin, Yeni Zelanda'da paraşütle atlama sportif havacılık aktiviteleri sayesinde ülke, macera turizmi pazarında önemli bir yer edinmiştir (Ateljevic and Doorne, 2002).

Sportif havacılık faaliyetleri için gittikleri destinasyonlarda turistlerin konaklama, yeme-içme, eğlence ve diğer turistik hizmetlerden faydalanmaları destinasyonun ekonomik gelirini artırmaktadır (UNWTO, 2021). Örneğin, sıcak hava balonu turları Kapadokya'da turizm gelirlerinin %20'sini oluşturmaktadır (Kapadokya Turizm Raporu, 2023). Bu tür faaliyetler, destinasyonların ürün çeşitliliğini zenginleştirmekte ve o destinasyonu bir cazibe merkezi haline getirmektedir (Çetiner ve Yıldız, 2021).

Sonuç olarak, sportif havacılık faaliyetleri bireylere farklı deneyimler sunmasının yanı sıra, turizm destinasyonlarına sağlamış olduğu ekonomik katkılar ve destinasyonların tanıtımındaki rolü ile turizm endüstrisinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilebilir ve sportif havacılık ile turizm arasında güçlü bir ilişkiden bahsedilebilir.

Ekstrem Sporlar ve Ekstrem Spor Tüketim Güdülleri

Spor, ortaya çıkışından günümüze kadar insanların uğraş alanlarından biri olmuş ve daima ilgi çekmiştir. Rekabetin işin içine girmesiyle de doğada yapılan spor aktivitelerin yanında ekstrem sporlar ortaya çıkmıştır. Ekstrem sporlar havada, suda ve karada olmak üzere üç farklı ortamda gerçekleştirilebilmektedir. Yapay ve doğal olabilen, bireysel veya grup etkinliği olarak yapılabilen ekstrem sporlardan havada yapılanlar; serbest atlama, elastik ip atlama (bungee jumping), yamaç paraşütü, yelken kanat ve gökyüzü dalışıdır (sky-diving) (Şimşek, 2011). Ekstrem spor tüketim güdüsü, katılımcıların bu sporlara katılım sebepleri ile ilgilidir ve

bugüne kadar yapılan araştırmalarda 100’ü aşkın güdü üzerinde durulmuştur (Şimşek, 2012). Milne ve Mcdonald (1999), Motivation of Sport Consumer (MSC) adlı ölçeği geliştiren ve spor tüketim güdülerini ortaya koyan ilk araştırmacıdır (Milne and Mcdonald, 1999). Park, 2004 yılında ekstrem spor tüketim güdülerini üzerine yapmış olduğu tez çalışmasında, Milne and Mcdonald (1999) tarafından geliştirilen ölçekte yer alan 13 tüketim güdüsüne (stres atma, saldırganlık, bağlılık, öz saygı, sosyalleşme, ustalık, başarı, estetik, değerler, risk alma, kendini gerçekleştirme, yarışma, fiziksel fitness) iki yeni güdü (eğlence ve modaya uyma) eklemiştir (Park 2004). Alanyazında yer alan çalışmalar incelendiğinde; bu güdülerin en önemlilerinin eğlence, yetenek gösterisi, mücadele ve fiziksel fitness olduğu görülmüştür (Celsi vd., 1993; Pomfret 2006; Willig 2008; Heggie and Caine 2012; Brymer and Schweitzer, 2013; Buckley 2018). Fletcher’e (2008) göre, ekstrem sporlar heyecan, risk, mücadele ve macera özellikleriyle diğer sporlardan ayrılmaktadır. Rinehart and Sydnor’a (2003) göre, ekstrem sporların insanlara geleneksel sporlardan daha çekici gelmesinin nedeni, katılımcılara performanslarını ya da yeteneklerini daha fazla gösterebilme imkânı sunmasıdır.

Ototelik Deneyim

Akış deneyimi, 1960’lı yıllarda Abraham Maslow’un “zirve deneyim” çalışmalarından esinlenilerek, 1975 yılında Mihaly Csikszentmihalyi tarafından geliştirilmiş ve “akış deneyimi” adı altında kavramsallaştırılmıştır. Günümüzde ise pozitif psikoloji çerçevesinde önemli bir araştırma alanı olarak yer almaktadır (Turan 2019). Pozitif psikolojinin ana kavramlarından biri olan akış; insanların içerisinde buldukları eyleme tam anlamıyla odaklanması, aktivite ya da göreve tümüyle konsantre olması ve yapılan eylem dışındaki diğer her şeyin önemini yitirmesi olarak tanımlanmaktadır (Csikszentmihalyi, 1990). Akış, bireyin gerçekleştirdiği aktiviteyle tamamen bütünleştiği, derin bir görev odaklanması, bilişsel verimlilik ve içsel tatmin durumu olarak tanımlanmaktadır. Csikszentmihalyi, bu durumun durumsal ve kişisel belirleyicilere bağlı olduğunu öne sürmektedir. Teori kapsamında akışın, bireyin elindeki görevin büyük zorluk düzeyine sahip olduğunu hissettiği ve bu zorluklarla başa çıkmak için yüksek düzeyde beceriye sahip olduğu durumlarda ortaya çıkma olasılığının daha yüksek olacağı vurgulanmaktadır (Jackson vd., 2010). Oldukça zorlu ve yüksek beceri gerektiren durumlara, genellikle iş ortamlarında ve boş zaman aktivitelerinde rastlanmaktadır. Nitekim akış deneyimi ile boş zaman tatmini arasında pozitif yönlü ilişki olduğu ifade edilmektedir (Orhun vd. 2024). Bu nedenle, akışın bu tür durumlarda, diğer günlük yaşam bağlamlarına kıyasla daha sık ve daha yoğun bir şekilde deneyimlendiği varsayılmaktadır (Moneta, 2004).

Mihaly Csikszentmihalyi (1997), akış teorisini açıklarken temel bir kavram olarak “*ototelik deneyim*” kavramını kullanmıştır. Yunanca “auto” ve “telos” sözcüklerinden türeyen bu kavram, Türkçede “amacı kendi içerisinde olan” şeklinde ifade edilmektedir. Ototelik deneyim, akış teorisi kapsamında belirtilen sekiz faktörün (güçlük ve beceri dengesi, konsantrasyon, açık hedefler, geri bildirim, kontrol hissi, öz bilinç kaybı, zamanın dönüşümü, farkındalık ve eylem entegrasyonu) sonucu olarak tanımlanmakta ve bu deneyim özünde ödüllendirici olup, bireyde daha fazla katılım için yüksek motivasyon sağlamaktadır (Jackson and Eklund, 2004). Ototelik deneyim kavramı, bireyin bir aktiviteye tamamen katıldığında yaşadığı, kendine özgü ve amaçlı bir deneyimi ifade etmektedir (Csikszentmihalyi and LeFebvre, 1989). Bu deneyimde odak bilincinin azalması, deneyim ile ilgili algıların filtrelenmesi, öz bilinç kaybı ve açık hedeflere belirli olmayan geri bildirimlerle yanıt vererek deneyim çevresi üzerindeki kontrol duygusunun oluşması gibi unsurlar yer almaktadır (Csikszentmihalyi 1975; Nakamura and Csikszentmihalyi, 2002). Karşılaşmış olduğu çevresel zorluklar kişinin yeteneklerinin üstündeyse kişi yoğun kaygı duymaktadır, eğer zorluklar kişinin yeteneklerinin altında kalıyorsa kişi gerçekleştirmiş olduğu aktiviteden sıkılmakta ve haz almamaktadır (Baumann vd., 2016). Bakker and Demerouti’ye (2014) göre, kişinin yaptığı aktiviteden zevk alabilmesi, diğer bir ifadeyle ototelik deneyim yaşayabilmesi, zorluklar ve yetenekler arasındaki dengenin sağlanmasıyla mümkündür. Bu bağlamda ototelik deneyim, kişilerin kapasiteleriyle uyumlu zorluklar içeren aktivitelerle karşılaştıklarında ortaya çıkmaktadır (Csikszentmihalyi, 2014). Güler ve diğerlerinin 2020 yılında 308 mavi yakalı çalışan ile yapmış oldukları araştırmanın sonuçlarına göre, çalışan işin sonucundan ziyade işe ve işin zorluklarına odaklanması, bir nevi akışta kalması, bireysel performansını artırmaktadır (Güler vd., 2020).

Ototelik Kişilik Özellikleri

Akış teorisi, “ototelik kişilik” özelliklerine sahip bireylerin diğerlerinden daha sık ve daha yoğun bir şekilde aktığını öne sürmektedir. Kelimenin anlamını yansıtan akış teorisi, ototelik bir bireyi, bazı şeyleri dışsal bir hedefe ulaşmak için değil, kendisi için yapan biri olarak tanımlamaktadır. Başka bir deyişle, ototelik bir birey, günlük faaliyetlerinde içsel motivasyon ve akış bulma konusunda güçlü bir eğilime sahip olan kişi olarak ifade edilmektedir (Asakawa, 2004).

Baumann (2012) akış sürecine girme veya bu durumda kalma, yani zorlukları aşma ve yetenekleri geliştirme arasındaki karmaşık dengeyi ustalıkla yönetebilen bireyleri ototelik kişiler olarak tanımlamaktadır. Ototelik kişilik, birtakım içsel ödüllerle güdülenme eğilimi yüksek olan, hayatta ilgili ölçülü bir merak ve ilgiye sahip olan, ısrarcı ve düşük benmerkezci kişilik özellikleri sergileyen bireylerde görülmektedir. Ayrıca, ototelik kişilik, yaşamdan keyif alma eğiliminde olan, zevk aldığı faaliyetleri koşulsuz gerçekleştiren ve başkaları yerine, kendisinin belirlediği amaçları gerçekleştirmek için çaba sarf eden bireyleri tanımlamaktadır. Bu kişiler, başarıya ulaşmak için çaba gerektiren hedefleri son derece cazip bulmaktadır (Güler vd., 2020).

Rathunde and Csikszentmihalyi (1993) ototelik kişiliği, alıcı nitelikler (yeni zorluklara açıklık) ile aktif niteliklerin (yüksek zorluk gerektiren faaliyetlere katılmaya ve bu faaliyetlerde ısrar etmeye hazır olma) birleşimi olarak tanımlamışlardır. Akış teorisyenleri, belirli kişilik özellikleri ile bireylerin günlük yaşamda akış deneyimini yaşama sıklığı, yoğunluğu ve kolaylığı arasında açık bir pozitif ilişki olduğunu öne sürmektedir (Keller and Blomann, 2008). Ototelik kişilik özelliklerine sahip olan bireyler, akış deneyimi yaşarken öğrenmelerini teşvik edecek faaliyetlere yönelmek için daha yüksek bir motivasyona sahiptirler ve bu deneyimi yeniden yaşamak amacıyla kendilerine daha zorlu görevler belirlemektedirler. Bu nedenle ototelik kişilik özelliklerine sahip bireyler için akış, mükemmel olana ulaşma yolunda itici bir faktör olarak kabul edilmektedir (Engeser and Rheinberg, 2008).

Akış teorisi, ototelik deneyim, ekstrem spor tüketim güduları ile ilgili alanyazın özenli ve kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve literatürde akış teorisi ve ototelik kişiliğin öncülerinden Csikszentmihalyi'nin (1990), ototelik kişilik özelliklerinin bireylerin içsel motivasyonlarına ve akış deneyimi yaşama eğilimlerine doğrudan etkisi olduğunu savunduğu görülmüştür. Kerr and Mackenzie (2012), ototelik kişilik özelliklerine sahip bireylerin riskli ve sıra dışı aktivitelerde bulunma eğiliminde olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, riskli sporlar olarak bilinen ekstrem sporların ototelik kişilik özelliklerine sahip bireyler için çekici olduğu gözlemlenmiştir. Ekstrem sporlar, bireylerin yüksek riskli ancak hazcı deneyimler yaşamasına olanak tanımaktadır ve bu durum, ototelik kişilik özelliklerini harekete geçirmektedir (Brymer and Schweitzer, 2017). Alanyazında ekstrem sporların bireylerin macera arayışı, risk alma, kişisel sınırlarını keşfetme gibi güdülerle ilişkilendirildiği görülmektedir (Buckley, 2010). Bu güdüler, ototelik kişilik özelliklerine sahip bireylerin tercih ettiği ekstrem spor faaliyetleriyle örtüşmektedir. Bu teorik çerçeveden yola çıkılarak araştırma kapsamında iki temel hipotez belirlenmiştir. Bunlar;

H₁. Katılımcıların ototelik kişilik özellikleri ile ekstrem spor tüketim güduları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H₂. Katılımcıların ototelik kişilik özellikleri ekstrem spor tüketim güdülerini pozitif yönde etkilemektedir.

Yöntem

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemleri benimsenerek anket yöntemi ile elde edilen verilerin analizinde bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla ilişkisel tarama deseni tercih edilmiştir. Bu desen iki veya daha fazla sayıdaki değişkenlerin üzerinde herhangi bir değişim olup olmadığını veya değişimin derecesini ortaya çıkarmayı amaçlayan araştırma deseni olarak ifade edilmektedir (Karasar 2015).

Veri Toplama Tekniği

Araştırmanın verileri sosyal medya üzerinden ve elektronik ortamda hazırlanan bir anket formu yardımıyla ve etik kurul izni ile 01.08.2024-15.08.2024 tarihleri arasında toplanmıştır. Anket formu üç bölümden oluşmakta olup, birinci bölümde katılımcıları tanımaya yönelik demografik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde Tse vd. (2018) tarafından geliştirilen, Ak (2021) tarafından Türkçeye uyarlanan, ototelik kişilik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla 21 ifadeden ve beş alt boyuttan oluşan ölçek yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise ekstrem spor tüketim güdülerini belirlemeye yönelik Şimşek (2011) tarafından geliştirilen 32 ifadeden ve beş alt boyuttan oluşan ölçek yer almaktadır. Ölçeklerin her ikisi de beşli likert formatında oluşturulmuş olup, Kesinlikle Katılmıyorum' dan, Kesinlikle Katılıyorum' a doğru derecelendirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmada olasılık dışı örnekleme yöntemlerinden kasti örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Altunışık ve diğerleri (2005), kasti örnekleme yöntemi ile ilgili örneklem grubunun araştırmacının problemine cevap bulacağına inandığı kişilerden oluştuğunu savunmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın örneklemini sportif havacılık faaliyetlerine en az bir kere katılım sağlayan bireyler oluşturmaktadır. Hazırlanan anket formu,

araştırmacıların önce yakın çevresi ile paylaşılmış, daha sonra sosyal medya hesaplarından ilgili kritere uyan tüm bağlantılı olduğu kişilere iletilmiştir. Veriler sosyal medyayı aktif şekilde kullanan ve sportif havacılık faaliyetlerine katılan katılımcılardan gönüllülük esasına göre toplanmış olup, bu bireylerin sportif havacılıkla ilgilenen tanıdıkları ile anketi paylaşmaları rica edilmiştir. Örneklem sayısının belirlenmesinde örneklem büyüklüğü, değişken sayısının (soru sayısı, madde sayısı) 5 katı olarak kabul edilir (Child, 2006; Doğan, 2010) kuralı benimsenmiştir. Bu doğrultuda araştırma kapsamında 283 katılımcıya ulaşılmıştır. Ancak, 19 katılımcının anket sorularına verdikleri cevapların eksik/hatalı olduğu görülmüş ve araştırma kapsamına alınmamıştır. Bunun yanı sıra veri toplama ve analizinde araştırmacının anonimliği korunmuş olup, bağımsız ve bağımlı değişkenler anket formunda ayrı olarak sunulmuştur (Podsakoff vd., 2003). Analiz bölümünde, ortak yöntem yanlılığının etkisi tek faktör testi ile istatistiksel analize tabi tutulmuştur. Elde edilen analiz sonuçları, değişkenlerin tek bir faktör altında birleşiminde açıklanan toplam varyans oranının %50 sınırının altında olduğunu göstermiştir (%33,070) (Podsakoff ve Organ, 1986).

Araştırma Deseni ve Verilerin Analizi

Araştırma deseni olarak ilişki tarama modelinden faydalanılarak ilgili istatistik analizlere başvurulmuştur. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analiz edilmesinde SPSS istatistik paket programından yararlanılmıştır. Sürekli değişkenlerin analizi için ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri; kategorik değişkenlerin analizi için ise frekans ve yüzde değerleri testleri kullanılmıştır. Ölçeklerin açıklayıcı faktör analizi gerçekleştirilerek verilerin normal dağılım sergileyip sergilemediğinin belirlenmesi amacıyla çarpıklık-basıklık değerleri ve histogram analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda çarpıklık-basıklık değerlerinin (+1,5) ve (-1,5) aralığında normal dağıldığı görülmektedir (Büyüköztürk, 2009). Bu kapsamda gerçekleştirilen analizlerde parametrik testler kullanılmıştır.

Bilimsel araştırmalarda ölçeğin güvenilirlik düzeyine karşılık gelen Cronbach Alpha kat sayısının 0,60 ile 0,80 arasında olması beklenmektedir. Araştırmada hem otelik kişilik özellikleri ölçeğinin hem ekstrem spor tüketim güdeleri ölçeğinin Cronbach Alpha katsayısının 0,80 den yüksek olması ise yüksek derecede güvenilir olduğunu anlamına gelmektedir. Ölçek maddelerinin geçerliliğini ise Bartlett küresellik değeri Sig.=0,000 ($p<0,005$) göstermektedir. Araştırmada bu değer $p<0,001$ olarak alınmıştır.

İstatistik testlerde faktör analizinin ön şartlarından olan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ölçütü geçerlilik değerlendirmesinde (0,50'nin altı kabul edilemez, 0,50 zayıf, 0,60 orta, 0,70 iyi, 0,80 çok iyi, 0,90 ve üstü mükemmel değer) olarak kabul edilmektedir. Anket ifadelerinde yer alan otelik kişilik özellikleri ve ekstrem spor tüketim güdeleri anket formundaki tüm ifadelerin geçerli ve genel olarak yüksek güvenilirlik düzeyinde olduğu görülmektedir (Tablo 2 ve 3).

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde anket formu aracılığıyla elde edilen verilerin istatistik test ve analizlerine yönelik bulgulara yer verilmektedir.

Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Tablo 1'de örneklem grubunun demografik verilerine ilişkin tanımlayıcı istatistik bulguları yer almaktadır. Araştırma kapsamında örneklem grubunun yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, meslek ve deneyim sıklığı özellikleri incelenmiştir. Katılımcıların %65,2'si erkek, %34,8'i kadınlardan oluşmaktadır. Evlilerin oranı %62,9 olup, bekarlardan (%37,1) yüksektir.

Tablo 1. Demografik Değişkenlere İlişkin Frekans Analizi

	n	%	
Cinsiyet	Kadın	92	34,8
	Erkek	172	65,2
	TOPLAM	264	100,0
Medeni Durum	Bekâr	98	37,1
	Evli	166	62,9
	TOPLAM	264	100,0
Yaş	20 ve altı	34	12,9
	21-30	87	33,0
	31-40	87	33,0

	41-50	35	13,3
	51 ve üstü	21	8,0
	TOPLAM	264	100,0
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	8	3,0
	Lise	32	12,1
	Önlisans	40	15,2
	Lisans	118	44,7
	Lisansüstü	66	25,0
	TOPLAM	264	100,0
	Meslek	Akademisyen	36
Emekli		7	2,7
Ev Hanımı		4	1,5
Kamu Personeli		51	19,3
Öğrenci		59	22,3
Özel Sektör		107	40,5
TOPLAM		264	100,0
Deneyim Sıklığı	1 kez	124	47,0
	2 kez	27	10,2
	3 kez	27	10,2
	4 kez	6	2,3
	4 kezden daha fazla	80	30,3
	TOPLAM	264	100,0

Örneklem grubunun yaş aralığı büyük oranda (%66) 21-30 ile 31-40 aralığındadır. Katılımcıların büyük çoğunluğunu %44,7 ile lisans mezunları oluşturmaktadır. Sahip oldukları meslekler incelendiğinde en fazla (%40,5) özel sektör çalışanı olduğu, bunu %22,3 ile öğrencilerin takip ettiği görülmektedir. Sportif havacılık faaliyetlerine katılanların yılda kaç kez bu faaliyetlere katıldığı araştırılmış, %47'sinin bir kez, %30,3'ünün ise dört defadan fazla katılım gösterdiği tespit edilmiştir.

Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Tablo 2 ve Tablo 3'te ototelik kişilik özellikleri ve ekstrem spor tüketim güdüleri ölçeklerine ilişkin faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonuçları verilmektedir. Faktör analizinde öncelikli olarak KMO örneklem yeterlilik değeri ve Bartlett testi değerleri göz önünde bulundurulmaktadır. Kaiser-Meyer-Olkin örneklem ölçüm değeri ototelik kişilik özellikleri ölçeği (0,763) ve ekstrem spor tüketim güdüleri ölçeği (0,887) için yeterli düzeyde olup Bartlett değeri ise her iki ölçek için de (sig < 0,05) faktör analizinin uygulanabilmesi için uygun değerler arasında yer almaktadır.

Tablo 2. Ototelik Kişilik Özellikleri Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi Bulguları

Ototelik Kişilik Özellikleri	Faktör Yüğü	Öz Değer	Varyans Açıklanma	Cronbach' s Alfa
Israr				
İfade1	,714			
İfade2	,695			
İfade3	,610	5,974	27,157	,869
İfade4	,641			
İfade5	,778			
İfade6	,605			
Düşük Ben Merkezçilik				
İfade7	,825			
İfade8	,850	3,087	14,034	,869
İfade9	,831			
İfade10	,699			

Zorlukların Dönüşümü				
İfade11	-,448	1,773	8,060	,752
İfade12	-,456			
İfade13	-,474			
İlgi ve Merak				
İfade14	,496	2,153	9,787	,760
İfade15	,534			
İfade16	,500			
İfade17	,467			
İfade18	,512			
İçsel Motivasyon				
İfade19	,466	1,522	6,918	,687
İfade20	,541			
İfade21	,610			
Toplam Açıklanan Varyans	65,956			
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)	,763			
Bartlett Testi	$\chi^2=3549.490, df=253, p<0,001$			
Cronbach's Alfa	,843			

Faktör analizi sonucunda faktör yüklerine göre aynı boyut altında yer alan ifadeler Tse vd. (2018) tarafından geliştirilen ve Ak (2021) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçekte yer alan orijinal haline bağlı kalınarak isimlendirilmiştir. Ölçekte yer alan maddelerin yükleri hesaplanmış ve Tablo 2’de gösterilmiştir. Stevens’e (2002) göre bir faktör yükünün minimum 0,30 olması beklenmektedir. Ölçekte yer alan en düşük faktör yükü 0,44 olarak 0,30’dan büyüktür. Negatif yönlü bir faktör yükü, faktörün ilgili değişkenle olan ters ilişkisini açıklamaktadır (Kline, 1994). Zorlukların dönüşümü alt boyutu ototelik kişilik özellikleri ile ters bir ilişki içindedir. Ototelik kişilik özellikleri ölçeği için açıklanan toplam varyans oranı % 65,956 bulunmuştur. Büyüköztürk vd. (2009) açıklanan varyans oranının %40-%60 arasında olmasını ideal bulmaktadır. Dolayısıyla bu araştırmada ototelik kişilik özellikleri ölçeğinin açıklanan varyansı yeterli düzeydedir.

Tablo 3. Ekstrem Spor Tüketim Güdülleri Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi Bulguları

Ekstrem Spor Tüketim Güdülleri	Faktör Yükü	Öz Değer	Varyans Açıklanma	Cronbach's Alfa
<i>Değerler</i>				
İfade1	,494			
İfade2	,456			
İfade3	,696			
İfade4	,638			
İfade5	,741			
İfade6	,717	6,348	18,670	,919
İfade7	,771			
İfade8	,758			
İfade9	,525			
İfade10	,796			
İfade11	,791			
<i>Sosyalleşme</i>				
İfade12	,718			
İfade13	,667			
İfade14	,536	5,871	17,267	,907
İfade15	,655			
İfade16	,822			
İfade17	,733			
İfade18	,775			
<i>Heyecan ve Macera Arama</i>				
İfade19	,521	4,643	13,656	,902
İfade20	,712			

İfade21	,842			
İfade22	,806			
İfade23	,673			
İfade24	,631			
Stres Atma				
İfade25	,572			
İfade26	,568	3,660	10,764	,899
İfade27	,444			
İfade28	,519			
Fiziksel Fitness				
İfade29	,779			
İfade30	,843	4,744	13,952	,928
İfade31	,890			
İfade32	,830			
Toplam Açıklanan Varyans	74,310			
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)	,887			
Bartlett Testi	$\chi^2=10513,996$, df=561, p<0,001			
Cronbach's Alfa	,968			

Faktör analizi sonucunda boyutları oluşturan ifadeler çalışmanın örneklem grubuna göre Şimşek (2011) tarafından geliştirilen ölçekte yer alan orijinal haline bağlı kalınarak isimlendirilmiştir. Ölçekte yer alan maddelerin yükleri hesaplanmış ve Tablo 2’de gösterilmiştir. Stevens’e (2002) göre bir faktör yükünün minimum 0,30 olması beklenmektedir. Ölçekte yer alan en düşük faktör yükü 0,44 olarak 0,30’dan büyüktür. Ölçekte ters kodlu madde bulunmamaktadır. Ekstrem spor tüketim güdülerini ölçen ölçeğin açıklanan toplam varyans oranı % 74,310 bulunmuştur. Büyüköztürk (2009) açıklanan varyans oranının %40 ile %60 aralığında olmasını ideal bulmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada ekstrem spor tüketim güdülerini ölçen ölçeğin açıklanan varyansı oldukça yeterli bulunmuştur.

Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Tablo 4 ve 5’te katılımcıların ototelik kişilik özellikleri ve ekstrem spor tüketim güdülerine ve ölçeklerin boyutlarına yönelik ortalama ve standart sapma değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 4. Ototelik Kişilik Özellikleri Değişkenine İlişkin Ortalama Değerler

Faktör	İfadeler	$\bar{x}$	SD	$\bar{x}$	SD
Israr	Görevleri bitirme konusunda iyiyimdir.	4,32	,880	4,2279	,71434
	Bir görev zorlaştığında onu tamamlayana kadar devam ederim.	4,30	,878		
	Bir görev sürecini tamamlamanın o görevin ödülü olduğunu düşünürüm.	4,15	1,002		
	Günlük rutin işlerde bile zevk alacak bir şeyler bulabilirim.	4,21	,987		
	Zor olsalar dahi görevlerimi tamamlarım.	4,28	,834		
	Bir problemi çözene kadar üzerinde çalışmaya devam ederim.	4,11	,922		
Düşük Ben Merkezilik	İnsanların beni nasıl gördüğü konusunda endişeliyimdir*	3,82	1,222		
	Başkalarının bana gülmesinden endişelenirim*	3,91	1,212		
	Başkalarının benimle ilgili izlenimlerinden kolayca etkilenirim*	3,75	1,176	3,6042	1,04692
	Yanlış izlenim bırakmaktan korkarım*	2,94	1,328		
Zorlukların Dönüşümü	Başkalarının sıkıcı dediği şeyleri yaparken eğlenirim.	4,01	,832		
	Kolay bir işe sahip olmaktansa zorlayıcı bir işi tercih ederim.	3,38	1,348	3,8207	,88875
	Karmaşık sorunları çözmeyi severim.	4,08	1,018		
İlgili ve Meraklı	Dünyayı merak ediyorum.	4,75	,530		

İçsel Motivasyon	Etrafımı keşfetmek için vakit ayırıyorum.	4,65	,698	4,3220	,65916		
	Merak, yaptığım işlerinin çoğunun arkasındaki itici güçtür.	4,51	,790				
	Dikkatimi toplamakta zorlanırım*	3,81	1,209				
	Dikkatim kolayca dağılır*	3,89	1,235				
	Yüksek maaşlı bir işte çalışmaktansa yapmaktan zevk aldığım bir işte çalışmayı tercih ederim.	3,38	1,540				
	Benim için en önemli şey, yaptığım işlerden zevk alıyor olmamdır.	4,06	,914				
	Günlük işlerimi oyun gibi yaparım.	3,60	1,070				
	Genel Ortalama ve Standart Sapma					3,9308	,48479

*İfadeler ters kodlanmıştır.

Ototelik kişilik özelliklerine ilişkin betimsel istatistik sonuçları incelendiğinde; ölçeğin genel ortalamasının yüksek olması (3,93) katılımcıların ototelik kişilik özelliklerine sahip olduğunu gösterirken; en yüksek ortalamaya ilgi ve merak (4,32) faktörünün sahip olduğu görülmektedir. Bu demektir ki, sportif havacılık faaliyetlerine katılan bireylerde ilgi ve merak kişilik özelliği diğer kişilik özelliklerinden daha ağır basmaktadır. Standart sapma değerinin düşük olması (0,48) ise değerlerin homojen dağıldığını ve ankete katılanların sorulara vermiş oldukları cevapların yüksek düzeyde sapma göstermediğini ifade etmektedir.

Tablo 5. Ekstrem Spor Tüketim Güdülerini Değişkenine İlişkin Ortalama Değerler

Faktör	İfadeler	$\bar{x}$	SD	$\bar{x}$	SD
Değerler	Ekstrem spor sayesinde eğlenebiliyorum.	4,31	,936	4,2218	,70567
	Ekstrem spor yaparken arkadaşlarımla oluşturduğum ortam beni eğlendiriyor.	4,30	,857		
	Özgürlük ekstrem sporların doğasında mevcuttur.	4,41	,854		
	Ekstrem sporda sadece kendimden sorumluyum.	3,46	1,451		
	Ekstrem spor yaparken yaşadığım duygular bana özgürlüğü hissettiriyor.	4,40	,759		
	Ekstrem spor özsaygımı geliştiriyor.	4,25	,857		
	Ekstrem sporda kazandığım özsaygı sosyal hayatıma yansıtabiliyorum.	4,25	,884		
	Ekstrem spor sayesinde kendi başıma mücadele etmeyi öğrenebiliyorum.	4,23	,933		
	Ekstrem sporların diğer sporlardan farklı olduğunu düşünüyorum.	4,40	,748		
	Ekstrem sporun bana farklılık kattığını düşünüyorum.	4,30	,902		
	Ekstrem spor kendimi sıra dışı hissettiriyor.	4,13	1,060		
	Sosyalleşme	Ekstrem spor ortamında bir gruba ait olduğumu hissediyorum.	4,16		
Ekstrem spor dünyasında yaşayabildiğimi hissediyorum.		4,06	1,015		
Ekstrem spor dünyasına ait bir birey olduğumu düşünüyorum.		4,00	,998		
Ekstrem spor arkadaşlarımla beraber olmamı sağlıyor.		4,00	1,055		
Ekstrem spor yapanlar arasında dostluk söz konusudur.		4,10	,952		
Ekstrem spor yeni insanlar ile tanışma fırsatı veriyor.		4,33	,911		
Ekstrem spor ortamındaki arkadaşlarımla iyi vakit geçiriyorum.		4,28	,834		
Heyecan ve Macera Arama	Risk ve ekstrem spor ayrılmaz bir ikilidir.	4,34	1,026		
	Ekstrem sporun bana zarar verebileceğini bilsem de risk almayı seviyorum.	4,12	1,164		
	Ekstrem spora beni çeken özelliklerinden birinin risk olduğunu düşünüyorum.	3,94	1,276		

	Ekstrem sporda riskli olan hareketleri daha çok seviyorum.	3,89	1,355	4,2096	,90511
	Heyecan ekstrem sporların ayrılmaz bir parçasıdır.	4,51	,863		
	Ekstrem sporun hayatıma heyecan kattığını düşünüyorum.	4,47	,836		
Stres Atma	Ekstrem spor stresimi atmama yardımcı oluyor.	4,54	,808		
	Ekstrem spor sonrası zihinsel rahatlık yaşıyorum.	4,45	,844		
	Antrenmandan sonraki yorgunluk bana huzur veriyor.	4,33	,967	4,3636	,82203
	Yoğun yaşam stresinden uzaklaşmanın en iyi yolu ekstrem spordur.	4,14	1,106		
Fiziksel Fitness	Ekstrem spor tüm vücut kapasitemi kullanmamı sağlıyor.	3,97	,912		
	Ekstrem spor sayesinde vücudumun sınırlarını anlayabiliyorum.	3,94	,983		
	Ekstrem spor sayesinde fiziksel durumumun daha iyi olduğunu düşünüyorum.	3,75	1,019	3,8258	,90333
	Ekstrem spor sayesinde daha sağlıklı yaşayabiliyorum.	3,64	1,066		
Genel Ortalama ve Standart Sapma				4,1777	,68659

Ekstrem spor tüketim güdeleri ölçeğine ilişkin betimsel istatistik sonuçları incelendiğinde; ölçeğin genel ortalamasının yüksek olması (4,17) katılımcıların ekstrem spor tüketim güdülerine sahip olduğunu ifade ederken en yüksek ortalama (3,82) fiziksel fitness için kaydedilmiştir. Bu demektir ki ekstrem sporlara katılmada kişileri harekete geçiren en yüksek motivasyon kaynağı (güdü) fiziksel fitness yani sağlıklı yaşamdır. Ölçeğin standart sapma değerinin düşük olması (0,68) ise değerlerin homojen dağıldığını ve ankete katılanların sorulara vermiş oldukları cevapların aşırı sapmadan uzak olduğunu göstermektedir.

Değişkenlere İlişkin Korelasyon Testi Sonuçları

Tablo 6 incelendiğinde; ototelik kişilik özellikleri ile ekstrem spor tüketim güdeleri arasında istatistiksel olarak orta düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($r=,37$, $p<,01$). Bu doğrultuda araştırmanın H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 6. Değişkenlere İlişkin Korelasyon Testi Sonuçları

Ölçek ve Boyutları	Ototelik Kişilik	Ekstrem Spor Israr	Ben Merkez	Zorlukları n	Dönüşümü İlgisi ve Merak	İçsel Motivasyon n	Değerler	Sosyalleşme	Heyecan	Stres Atma	Fiziksel Fitness
Ototelik Kişilik	1										
Ekstrem Spor	,377**	1									
Israr	,741**	,348**	1								
Ben Merkez	,422**	-,095	,041	1							
Zorlukların Dönüşümü	,706**	,409**	,510**	,042	1						
İlgi ve Merak	,633**	,474**	,429**	,106	,414**	1					
İçsel Motivasyon	,579**	,064	,290**	-,004	,395**	,193**	1				
Değerler	,336**	,939**	,322**	-,090	,353**	,413**	,062	1			
Sosyalleşme	,301**	,877**	,292**	-,112	,306**	,332**	,116	,801**	1		
Heyecan	,344**	,837**	,306**	-,055	,384**	,508**	-,005	,717**	,629**	1	
Stres Atma	,305**	,877**	,276**	-,047	,317**	,419**	,002	,779**	,690**	,747**	1

Fiziksel Fitness	,311**	,684**	,273**	-,107	,400**	,336**	,094	,560**	,549**	,419**	,562**	1
------------------	--------	--------	--------	-------	--------	--------	------	--------	--------	--------	--------	---

Ototelik kişilik özellikleri ile alt boyutları arasında korelasyon katsayıları incelendiğinde; ototelik deneyim ile ısrar arasında ($r=,74$, $p<,01$); ototelik deneyim ile zorlukların dönüşümü arasında ($r=,70$, $p<,01$) ve ototelik deneyim ile ilgi ve merak arasında ($r=,63$, $p<,01$) pozitif ve güçlü bir ilişki vardır. Ototelik deneyim ile içsel motivasyon ($r=,57$, $p<,01$) ve ben merkezilik arasında ($r=,42$, $p<,01$) pozitif ve orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

Ekstrem spor tüketim güduları ile alt boyutları arasında korelasyon katsayıları incelendiğinde; ekstrem spor tüketim güduları ile değerler alt boyutu arasında ($r=,93$, $p<,01$); stres atma ve sosyalleşme arasında ($r=,87$, $p<,01$); ekstrem spor tüketim güduları ile macera ve heyecan arama arasında ($r=,83$, $p<,01$) pozitif yönlü çok güçlü ilişki tespit edilmiştir. Ekstrem spor tüketim güduları ile fiziksel fitness arasında ($r=,68$, $p<,01$) ise güçlü bir ilişki bulunmaktadır.

Değişkenlere İlişkin Regresyon Testi Sonuçları

Tablo 7’de yer alan basit regresyon analizi bulguları incelendiğinde ototelik kişilik bağımsız değişkenindeki değişim ekstrem spor tüketim güduları bağımlı değişkeni üzerindeki değişimin %14,2’sini açıkladığı görülmektedir. ANOVA testi analizi sonuçlarına göre kurulan modelin istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($F=43,287$; $p<,001$).

Tablo 7. Ototelik Kişilik – Ekstrem Spor Tüketim Güduları Regresyon Analizi

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Hata	
1	,377 ^a	,142	,139	,63727	
Bağımsız Değişken: Ototelik Kişilik					
ANOVA					
	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Regresyon	17,579	1	17,579	43,287	,000 ^b
Artık Değer	106,402	262	,406		
Toplam	123,981	263			
Bağımsız Değişken: Ototelik Kişilik					
Bağımlı Değişken: Ekstrem Spor Tüketim Güduları					
Model	Standardize Edilmemiş Katsayı	Standardize Edilmiş Katsayı	t	Sig.	
1	B	Std. Hata	BETA		
Sabit	2,081	,321		6,484	,000
Ototelik Deneyim	,533	,081	,377	6,579	,000
Bağımlı Değişken: Ekstrem Spor Tüketim Güduları					

Regresyon katsayısı göz önünde bulundurulduğunda ($B=0,533$) ototelik kişilik özelliklerindeki bir birimlik artışın ekstrem spor tüketim güduları üzerinde pozitif yönde %53,3’lük artışa sebep olacağı görülmektedir. Başka bir deyişle bireylerin ototelik kişiliği ekstrem spor tüketim güduları üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Buradan hareketle araştırmanın H_2 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 8’de kişilik özellikleri boyutları ile ekstrem spor tüketim güduları arasındaki çoklu doğrusal regresyon analizi yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre kişilik özellikleri boyutlarının bağımsız değişken üzerindeki değişimin %30,8’ini açıkladığı görülmektedir ($R^2= 0,308$). ANOVA testi bulguları göz önünde bulundurulduğunda kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($F=24,411$, $p<,05$).

Tablo 8. Kişilik Özellikleri (Boyut) – Ekstrem Spor Tüketim Güduları Regresyon Analizi

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Hata
1	,567 ^a	,321	,308	,57041
Bağımsız Değişken:	IçselMotivasyon,	DusukBenMerkez,	İlgiveMerak,	Israr,
ZorluklarınDonusumu				
ANOVA				

	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Regresyon	39,712	5	7,942	24,411	,000 ^b
Artık Değer	83,944	258	,325		
Toplam	123,656	263			

Bağımsız Değişken: İcsele Motivasyon, Düşük Ben Merkez, İlgi ve Merak, İsrar, Zorlukların Donusumu					
Bağımlı Değişken: Ekstrem Spor Tüketim Güdülleri					
Model	Standardize		t	Sig.	
	Edilmemiş Katsayı	Edilmiş Katsayı			
1	B	Std. Hata	BETA		
Sabit	1,477	,290		5,084	,000
İsrar	,100	,060	,104	1,667	,009
Düşük Ben Merkez	,100	,034	,152	2,949	,003
Zorlukların Dön.	,207	,050	,269	4,176	,000
İlgi ve Merak	,373	,061	,359	6,091	,000
İcsele Motivasyon	-,102	,041	-,141	-2,507	,013

Tablo 8’de görüldüğü üzere kişilik özellikleri boyutlarının ekstrem spor tüketim güdülleri üzerindeki etkilerinin tümünün anlamlı olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Değişkenlerin regresyon kat sayılarına göre “içsel motivasyon” haricindeki tüm kişilik özellikleri boyutlarının ekstrem spor tüketim güdülleri üzerinde pozitif yönlü anlamlı etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Ototelik kişilik özelliklerinden “İsrar” ve “Düşük Ben Merkezilik” kişilik özellikleri düzeyindeki bir birimlik artış ekstrem spor tüketim güdülleri üzerinde 0,100 birimlik artışa sebep olacağı görülmektedir ($B = 0,100$). Zorlukların dönüşümü boyutunun regresyon kat sayısı göz önünde bulundurulduğunda bağımsız değişkenin ekstrem spor tüketim güdülleri %20,7 düzeyinde etkilediği görülmektedir ($B = 0,207$). Kişilik özellikleri arasında bağımlı değişken üzerindeki en yüksek yordayıcı boyutun “İlgi ve Merak” olduğu görülmektedir. İlgi ve merak boyutundaki bir birimlik artışın ekstrem spor tüketim güdülleri üzerinde 0,373 (%37,3) seviyesinde artışa sebep olduğu tespit edilmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, sportif havacılık faaliyetlerine katılan bireylerin ototelik kişilik özelliklerinin ekstrem spor tüketim güdülleri üzerindeki etkisini açıklamaya yönelik önemli katkılar sunmaktadır. Bulgular, bireylerin bu faaliyetlere katılım esnasında yaşamış oldukları fiziksel rahatlama, sosyalleşme, haz ve özgürlük hissini, akış teorisinin temel ilkeleriyle uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Jackson ve Csikszentmihalyi (1999), ekstrem sporların bireylerin akış deneyimi yaşamasını sağlayarak bu tür faaliyetlere olan ilgilerini artırdığını belirtmektedir. Bu anlamda, araştırmanın bulguları alanyazını destekler niteliktedir. Alanyazında sportif havacılık üzerine yapılan araştırmaların genellikle akış deneyimi ile ilgili olduğu (Boudreau vd., 2020; Jackman vd., 2020; Tian vd., 2022; Dilmaç, 2023) akış deneyimi ile karakterize edilen ototelik kişilik özelliklerine odaklanılan çalışmaların sınırlılığı bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Çalışma, akış teorisinin ototelik kişilik özellikleri bağlamında genişletilmesine olanak sağlamakta ve bireylerin kişilik özelliklerinin ekstrem sporlara katılım motivasyonları ile ilişkisini ortaya koyarak akış teorisini nasıl şekillendirdiğine dair yeni bilgiler sunmaktadır. Yapılan araştırmaların çoğunlukla tek bir ekstrem spor faaliyetine odaklandığı ya da karada ve suda yapılan ekstrem spor faaliyetlerini (Adams, 2001; Baba, 2003; Tian vd., 2022; Ding vd., 2023) de kapsadığı görülmektedir. Araştırmada sadece havada yapılan ekstrem sporlara (sportif havacılık) ve bunların tümüne odaklanılması çalışmayı diğerlerinden ayıran bir başka noktadır. İlgili alanyazın incelendiğinde, ekstrem spor tüketim güdülleri daha çok pazarlama ve yönetsel alanlarda ele alındığı görülmektedir. Örneğin; Raggiotto (2020) ekstrem sporcuların tüketici davranışlarını incelemiş, etkinlikten duyulan memnuniyet ile destinasyon imajı ve tekrar ziyaret etme ilişkisini ele almıştır. Guo vd. (2023), Çin’de yaptıkları bir araştırmada ekstrem spor tutkunlarının psikolojik itici güçlerini anlayarak, pazarlamacılara müşteri sadakatini iyileştirmeye yönelik yönetim fikirleri sunmaktadır. Bu araştırmada, sportif havacılık faaliyetlerine katılan bireylerin ototelik kişilik özelliklerinin ayrıntılı olarak ele alınması ile bu aktivitelere katılım güdülleri arasında ilişki kurulmuştur.

Araştırma sonucuna göre, sportif havacılık faaliyetlerinde bulunan kişilerin ototelik kişilik özellikleri ekstrem spor tüketim güdülleri üzerinde anlamlı fakat orta derecede bir etkiye sahiptir. Bu durum, tüm sportif havacılık

faaliyetlerinin (yamaç paraşütü, yelken kanat, planör uçuşu, paraşütle atlama, paramotor uçuş, model uçak, sıcak hava balonculuğu) bir arada ele alınması ve her birinin farklı bir özellik (kimi daha riskli, kimi daha az riskli, bazıları heyecan verici bazıları daha az heyecan verici, bir kısmının sosyalleşmeye açık olması, bir kısmının olmaması gibi) taşımasından dolayı, kişilerin ototelik kişilik özelliklerini tam anlamıyla yansıtamadığıyla açıklanabilir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, sportif havacılık faaliyetlerine katılan bireylerin ototelik kişilik özellikleri incelendiğinde, ototelik kişilik ile ısrar alt boyutu arasında çok güçlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Otelik deneyimin alt boyutlarından biri olan "ısrar" faktörü, bireyin etkinliğe devam etme ve zorluklara rağmen bu etkinliği sürdürme eğilimini ifade eder. Alanyazında ısrar faktörü, bireylerin belirli bir hedefe ulaşma ya da belirli bir etkinlikte başarı elde etme motivasyonları doğrultusunda ortaya çıkan bir kişilik özelliği olarak ele alınır. Csikszentmihalyi (1990) ısrar faktörünü, bireylerin etkinliğe devam ettikçe, etkinlikten aldıkları zevkin artması durumuyla açıklamaktadır.

Araştırmanın sonuçlarından bir diğeri göstermiştir ki ototelik deneyim ile “zorlukların dönüşümü” alt boyutu arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Ragheb and Tate (1993) rekreasyon faaliyetlerini dışsal zorlamaların aksine, bireyin tamamen kendi isteğiyle ve özgür iradesiyle, haz ve mutluluk hissiyle yapmış oldukları faaliyetler olarak değerlendirmektedir. Ryan and Deci (2000) bireylerin fiziksel olarak zorlayıcı sporları tercih etme sebeplerinden birinin, bu faaliyetlerden alınan içsel tatmin olduğunu savunmaktadır.

Araştırma sonucuna göre ototelik deneyim ile “düşük benmerkezcilik” arasında da bir ilişki mevcuttur. Araştırmaya katılanlar diğer insanların kendileriyle ilgili düşüncelerinden etkilenmediklerini ifade etmişlerdir. Bu durumu alanyazında Csikszentmihalyi (1990), etkinlik sırasında bireyin kimliğini ve toplumsal rolünü bir kenara bırakarak sadece etkinliğe odaklanması şeklinde ifade etmektedir. Nakamura and Csikszentmihalyi (2009) düşük benmerkezciliğin bireyin ototelik deneyim sırasında etkinlikten daha fazla haz almasını sağladığını vurgulamaktadır. Bunun sebebini ise, bireyin dışsal değerlendirmeleri ve kişisel kaygılarını tamamen dışarıda bırakarak etkinliğe odaklanması olarak açıklamaktadır.

Araştırmada “ilgi ve merak” da ototelik deneyimin bir diğer ilişkili alt boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Schneider vd. (2020) bireylerin ilgi duydukları ve merak ettikleri etkinliklere daha yoğun olarak katıldıkları ve bu süreçte ototelik deneyimin arttığını belirtmişlerdir. Bir başka çalışmada ise Von Stumm and Ackerman (2013), merak ve ilginin bireyleri zorlayıcı ve yenilikçi etkinliklere yönlendirdiğini, bu sayede bireylerin ototelik deneyimler yaşadığını vurgulamaktadır.

Otelik deneyimin bir diğer alt boyutu olan “içsel motivasyon” ile ilgili olarak katılımcılar araştırmada yaptıkları işlerden keyif aldıkları, günlük işlerini keyifle yaptıklarını ifade etmişlerdir. Otelik deneyim ile içsel motivasyon ilişkisini araştıran çalışmalarda bireylerin içsel motivasyonları ne kadar yüksek ise ototelik deneyimler yaşama olasılıkları da bir o kadar yüksek bulunmuştur (Partington vd., 2009; Schöler vd., 2020).

Araştırma sonucunda sportif havacılık faaliyetlerine katılanların ekstrem spor tüketim güdülerini ile “değerler” alt boyutu arasında çok güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kahle vd. (2004), Rokeach’ın değerler ölçeğinden yola çıkarak değerler listesi (list of values) oluşturmuştur. Bu listeye göre eğlenceli yaşam, özgürlük hissi, özsaygı ve sıra dışı (farklılık) olma tüketici değer algısını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada da ekstrem sporlara katılan kişilerin spor tüketim güdülerini arasında ekstrem sporları yaparken eğlenme, kendini özgür hissetme, sıra dışı hissetme ve özsaygısını geliştirme güdülerini yer aldığı görülmüştür.

Araştırmada ekstrem spor tüketimini açıklamada “heyecan ve macera arama” alt boyutunun da oldukça önemli olduğu görülmüştür. Zucherman (1973) geliştirmiş olduğu duygu arama ölçeğinde heyecan ve macera arama alt boyutunu pek çok riskli aktivite ile ilişkilendirmiştir. Ekstrem spor türlerinden olan paraşüt ve paraşütle atlama da macera arama ve heyecan ile yakından ilgilidir (Hymbaugh and Garrett 1974). Şimşek (2011) ise heyecan ve macera arama güdüsünün ekstrem spor tüketim davranışını geleneksel spor tüketim davranışından ayıran en önemli faktör olduğunu iddia etmektedir. Araştırmaya katılanlar bu riskli aktiviteleri yerine getirirken zevk aldıklarını ifade etmişlerdir. Celsi vd. (1993) skydiving ile ilgili yapmış oldukları bir araştırmada, ekstrem spor tüketiminde hedonik (zevke dayalı veya hazcı) tüketim oldukça ağır basmaktadır. Güncel araştırmalar incelendiğinde; ekstrem spor katılımcılarının büyük çoğunluğunun bu sporlara katılma motivasyonlarının heyecan ve macera arama arzusundan beslendiği görülmüştür (Willing 2008; Pomfret and Bramwell 2016; Brymer and Schweitzer, 2017).

Araştırmada katılımcılar ekstrem spor sayesinde sosyalleşebildiklerini, yeni arkadaşlar edindiklerini ve mevcut arkadaşlarıyla keyifli zamanlar geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu da ekstrem spor tüketim güdüsünün

“sosyalleşme” alt boyutu ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Alanyazında çok eskiden bu yana sporun bireyin arkadaş grubu içine dahil olmasını sağladığını savunan araştırmalar (Ryan and Connell, 1989; Yörükoğlu, 1990; Ntoumanis and Biddle, 1999; Papaioannou vd., 2002; Funk vd., 2004; Madrigal 2006; Thorpe and Rinehart, 2013; Wheaton 2017; Cohen, Baluch and Duffy, 2020) mevcuttur.

Araştırmada ekstrem spor tüketim güdüsünü etkileyen faktörlerden biri de “fiziksel fitness” olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılanlar ekstrem sporlar sayesinde daha sağlıklı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Alanyazında da buna benzer araştırmaların sonuçları yer almaktadır (Wankel 1993; Courneya vd., 1998; Mcdonald and Milne 1999; Mcdonald vd., 1999; Park, 2004; Jones vd., 2006; Park Ko and Claussen, 2008; Brymer and Oades, 2009; Moses vd., 2020).

Ekstrem spor tüketim güdülerinin alt boyutlarından birinin de “stres atma” olduğu görülmüştür. Alanyazındaki araştırmaların birçoğu sporun stresten uzaklaştırma etkisi olduğunu (Schnohr vd., 2005; Oaten and Cheng 2005; Gerber and Puhse, 2009; Özdevecioğlu ve Yalçın, 2010) savunmaktadır. Ekstrem sporların stresle başa çıkma üzerinde etkili olduğunu ve kişinin anı yaşamasına yardımcı olduğunu savunan çalışmalar da mevcuttur (Kerr and Houge Mackenzie, 2012; Brymer and Schweitzer, 2017; Woodman, Hardy and Barlow 2020; Woodman vd., 2021).

Sektöre Yönelik Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre, sportif havacılık aktiviteleri sadece bir eğlenceden ibaret değil, aynı zamanda bireylerin psikolojik sağlıklarını da olumlu etkileyen bir araç olarak değerlendirilmelidir. Bu açıdan alternatif ekstrem spor dallarının geliştirilmesi, var olanların yaygınlaştırılması, ekstrem spor kültürünün oluşturulabilmesi ve bireylerin tüm bunları yaparken daha rahat, daha profesyonel ve daha bilinçli yapabilmeleri için ekstrem sporlara gereken önem verilmelidir. Bunun için devletin hem finansal anlamda hem tanıtım faaliyetleri anlamında destek vermesi gerekmektedir. Aynı zamanda üniversitelerde de ekstrem spor dalları ile ilgili bölümler açılmalı ve bu tip eğitimler yaygınlaştırılmalıdır. Bu sayede yeni iş sahaları oluşturulacak ve istihdam yaratılmasına destek olunacaktır. Yaygınlaştırılmış, profesyonel sporcular, antrenörler yetiştirilen bu ekstrem spor branşlarında düzenlenecek uluslararası organizasyonlar ile ülkenin yurt dışında tanıtımı sağlanacak, bu da spor turizmi açısından ülke ekonomisine katkılar sağlayacaktır. Türkiye için deniz-kum-güneş üçlüsünün dışına çıkılan farklı bir alternatif bir turizm çeşidi de yaratılmış olacaktır.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Araştırmada ekstrem spor tüketim güdülerini belirlemeye çalışılırken sadece hava sporları üzerinde durulmuş olması araştırmanın sınırlılığını ortaya koymaktadır. Gelecek araştırmalarda karada ve suda yapılan ekstrem sporlar üzerinde ototelik deneyimin rolü araştırılabilir. Aynı zamanda ototelik kişilik özelliklerinin geleneksel spor faaliyetlerinde ve ekstrem spor faaliyetlerinde nasıl farklılaştığı üzerine araştırmalar yapılabilir. Sportif havacılık faaliyetlerinden ekstrem sporları turist olarak deneyimleyenler ile iş gereği yapanların (yamaç paraşütü pilotları, antrenörler, eğitmenler gibi) ototelik kişilik özelliklerini ve ekstrem spor tüketim güdülerini değerlendirmeye yönelik karşılaştırmalı bir araştırma yapılabilir. Araştırmanın Türkiye’de ve yerli turistlerle yapılmış olması da bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir, farklı ülkelerde ve farklı milletlerle yapılacak araştırmalarda farklı sonuçlar elde edilebileceği gibi, kültürlerarası karşılaştırma yapmak da mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Adams, C. (2001). The motivational basis of participation in adventure sports. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 1(1), 21-34. <https://doi.org/10.1080/14729670185200051>
- Ak, M. O. (2021). Ototelik kişilik ölçeğinin Türkçeye uyarlama çalışması: Serbest zaman perspektifi oluşturulması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 54, 317-338.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.
- Asakawa, K. (2004). Flow experience and autotelic personality in Japanese college students: How do they experience challenges in daily life? *Journal of Happiness Studies*, 5(2), 123-154. <https://doi.org/10.1023/B:JOHS.0000035915.97836.89>

- Ateljevic, I. and Doorne, S. (2002). Representing New Zealand: Tourism imagery and ideology. *Annals of Tourism Research*, 29(3), 648-667. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(02\)00003-3](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(02)00003-3)
- Baumann, N. (2012). Autotelic personality. In S. Engeser (Ed.), *Advances in flow research* (pp. 165-186). New York: Springer.
- Baba, Y. (2003). Recreation and environmental consciousness: An analysis of extreme sports participants. *Leisure Studies*, 22(3), 245-257. <https://doi.org/10.1080/026143603200068781>
- Boudreau, P., Houge Mackenzie, S. and Hodge, K. (2020). Flow states in adventure recreation: A systematic review and thematic synthesis. *Psychology of Sport and Exercise*, 46, 101611. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2019.101611>
- Brymer, E. and Oades, L. G. (2009). Extreme sports: A positive transformation in courage and humility. *Journal of Humanistic Psychology*, 49(1), 114-126.
- Brymer, E. and Schweitzer, R. (2013). Extreme sports are good for your health: A phenomenological understanding of fear and anxiety in extreme sports. *Journal of Health Psychology*, 18(4), 477-487.
- Brymer, E. and Schweitzer, R. D. (2017). Phenomenology and extreme sports in nature: An exploration of emotional experiences. *Psychology of Sport and Exercise*, 28, 60-70. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2016.10.003>
- Brown, L. (2018). Psychological benefits of recreational flying. *Journal of Sports Psychology*, 10(2), 123-137.
- Buckley, R. (2007). Adventure tourism products: Price, duration, size, skill, remoteness. *Tourism Management*, 28(6), 1428-1433. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2006.12.003>
- Buckley, R. (2018). Adventure tourism and the frontier of risk. *Journal of Travel Research*, 57(4), 505-515.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (ss. 121-125). Ankara: Pegem Akademi.
- Celsi, R. L., Rose, R. L. and Leigh, T. W. (1993). An exploration of high-risk leisure consumption through skydiving. *Journal of Consumer Research*, 20, 1-23.
- Cohen, G., Baluch, B. and Duffy, L. J. (2020). The role of socialization in extreme sports: A psychological perspective. *Sport in Society*, 23(4), 567-583. <https://doi.org/10.1080/17430437.2019.1677869>
- Courneya, K. S. and McAuley, E. (1998). Predicting physical activity from intention: Conceptual and methodological issues. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 20(1), 3-21.
- Csikszentmihalyi, M. (1975). *Beyond boredom and anxiety: Experiencing flow in work and play*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: HarperCollins.
- Csikszentmihalyi, M. (1997). *Finding flow: The psychology of engagement with everyday life*. New York: Basic Books, HarperCollins.
- Csikszentmihalyi, M. and LeFevre, J. (1989). Optimal experience in work and leisure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 815-822.
- Çetiner, M. ve Yıldız, T. (2021). Fethiye-Ölüdeniz yamaç paraşütü turizmi: Yerli ve yabancı turistlerin motivasyonları üzerine bir inceleme. *Turizm ve Otelcilik Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 123-138.
- Engeser, S. and Rheinberg, F. (2008). Flow, performance, and moderators of challenge-skill balance. *Motivation and Emotion*, 32, 158-172.
- Dilmaç, E. (2023). Ekstrem sporcularda rekreasyonel akış deneyiminin esenlik algısı üzerine etkisi (Yüksek lisans tezi). Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.
- Ding, Z., Li, C. P., Lin, H. H., Hung, S. T., Tseng, C. H. and Hsu, C. H. (2023). Exploring the flow experience and re-experience intention of students participating in water sports from the perspective of regional tourism and leisure environment suitability. *Sustainability*, 15, 14614. <https://doi.org/10.3390/su151914614>

- Doğan, N. ve Başoğlu, T. (2010). İstatistik tutum ölçeği için uygulanan faktör analizi ve aşamalı kümeleme analizi sonuçlarının karşılaştırılması. *Eğitimde Psikolojik Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 1(2), 65-71.
- FAI. (2022). International aeronautical sports. Retrieved June 10, 2024, from <https://www.fai.org/>
- Funk, D. C., Ridinger, L. and Moorman, A. J. (2004). Exploring origins of involvement: Understanding the relationship between consumer motives and involvement with professional sport teams. *Leisure Sciences*, 26, 35-61.
- Gerber, M. and Pühse, U. (2009). Review article: Do exercise and fitness protect against stress-induced health complaints? A review of the literature. *Scandinavian Journal of Public Health*, 37(8), 801-819. <https://doi.org/10.1177/1403494809350522>
- Guo, K., Wang, Z., Zhang, L. and Chenya, L. (2023). Self-transcendence values influence meaningful sports consumption behavior: The chain mediator of team identification and eudaimonic motivation. *Sustainability*, 15, 10938. <https://doi.org/10.3390/su151410938>
- Güler, M., Köksal, O. ve Çetin, F. (2020). Otelik kişilik, öz-yeterliliğin bireysel performans üzerindeki etkisinde fark yaratır mı? *İzmir İktisat Dergisi*, 35(2), 271-283.
- Heggie, T. W. and Caine, D. J. (2012). Epidemiology of injury in adventure and extreme sports. *Kinesiology Review*, 1(1), 27-35.
- Hymbaugh, K. and Garrett, J. (1974). Sensation among Skydivers, *Perceptual and Motor Skills*, 38: 118.
- Jackman, P. C., Crust, L. and Swann, C. (2020). The role of mental toughness in the occurrence of flow and clutch states in sport. *International Journal of Sport Psychology*, 51(1), 1-27.
- Jackson, S. A. and Eklund, R. C. (2004). *The flow scales manual*. Morgantown, WV, USA: Fitness Information Technology.
- Jackson, S. A. and Csikszentmihalyi, M. (1999). *Flow in sports: The keys to optimal experiences and performances*. Human Kinetics.
- Jones, I., Bee, C. and Stewart, B. (2006). Team identification: The role of team success and failure on attachment levels. *Journal of Sport Behavior*, 29(2), 142-161.
- Kahle, L. R., Shoham, A. and Rose, G. M. (2004). *Sports marketing and the psychology of marketing communication*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kapadokya Turizm Raporu. (2023). Kapadokya Bölgesi turizm istatistikleri ve değerlendirme raporu. Kapadokya Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaya, R. (2019). The magic of balloon flights in Cappadocia. *Travel and Leisure Journal*, 22(5), 78-91.
- Keller, J. and Blomann, F. (2008). Focus of control and the flow experience: An experimental analysis. *European Journal of Personality*, 22(7), 589-607.
- Kerr, J. H. and Mackenzie, S. H. (2012). Multiple motives for participating in adventure sports. *Psychology of Sport and Exercise*, 13(5), 649-657. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2012.04.002>
- Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. New York: Routledge.
- Madrigal, R. (2006). Measuring the multidimensional nature of sporting event consumption. *Journal of Leisure Research*, 38, 267-292.
- McDonald, M. A. and Milne, G. R. (1999). Market segmentation and the sporting industry: Ethical dimensions in professional sport. *Journal of Business Ethics*, 20(1), 51-66.
- McDonald, M. A., Sutton, W. A. and Milne, G. R. (1999). Brand awareness in team sport: The development of a conceptual framework. *Journal of Sport Management*, 13(2), 116-137.
- Milne, G. R. and McDonald, M. A. (1999). *Sport marketing: Managing the exchange process*. Sudbury, MA: Jones and Bartlett Publisher.

- Moneta, G. B. (2004). The flow experience across cultures. In *Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being*. Springer.
- Moses, E., Steptoe, A. and Mathews, A. (2020). Psychological stress, cardiovascular health, and the moderating role of physical activity: A decade of research findings. *Health Psychology Review*, 14(3), 315-335.
- Nakamura, J. and Csikszentmihalyi, M. (2002). The concept of flow. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 89-105). New York: Oxford University.
- Nakamura, J. and Csikszentmihalyi, M. (2009). Flow theory and research. In *Oxford Handbook of Positive Psychology* (pp. 195-206).
- Ntoumanis, N. and Biddle, S. J. H. (1999). Affect and achievement goals in physical activity: A meta-analysis. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, 9, 315–332.
- Oaten, M. and Cheng, K. (2005). Academic examination stress impairs self-control. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(2), 254-279. <https://doi.org/10.1521/jscp.24.2.254.62276>
- Orhun, B. N., Altunöz, Ö. ve Demir, İ. H. (2024). Rekreasyon kaygısı: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 7(2), 609-624.
- Özdevecioğlu, M. ve Yalçın, A. (2010). İş stresinden uzaklaşmada spor yapmanın etkisi: Amatör ve profesyonel sporcular üzerine bir araştırma. *Spor Bilimleri Dergisi*, 21(2), 87-101.
- Park, S. H. (2004). The effects of emotional intelligence on workplace performance: A comparison of age groups. *Academy of Management Journal*, 47(2), 178-188.
- Park, S. H., Ko, Y. J. and Claussen, C. L. (2008). Action sports participation: Consumer motivation. *Journal of Sport Management*, 22(2), 215-233.
- Partington, E., Partington, S. and Olivier, S. (2009). The relationship between a sport performer's motivational climate and their subjective experience of flow. *International Journal of Sport Psychology*, 40(2), 185-206.
- Pomfret, G. (2006). Mountaineering adventure tourists: A conceptual framework for research. *Tourism Management*, 27(1), 113-123.
- Pomfret, G. and Bramwell, B. (2016). The characteristics and motivational decisions of extreme sports participants: A case study of three sports. *Journal of Sport and Tourism*, 21(1), 15-37. <https://doi.org/10.1080/14775085.2015.1086650>
- Papaioannou, A., Simou, T., Kosmidou, E., Milosis, D. and Tsigilis, N. (2002). Goal orientations and participation motives in physical education and sport: Their relationships in English and Greek students. *Psychology of Sport and Exercise*, 3(1), 61-81.
- Ragheb, M. G. and Tate, R. L. (1993). A behavioral model of leisure participation, based on leisure attitude, motivation, and satisfaction. *Leisure Studies*, 12(1), 61-70.
- Raggiotto, F. (2020). The heat is (always) on? Intentions to revisit extreme personalities and extreme sporting events. In *Psychological drivers and consumer behaviours of extreme athletes* (pp. 89-112). London: Palgrave Macmillan Publishing.
- Rathunde, K. and Csikszentmihalyi, M. (1993). Undivided interest and the growth of talent: A longitudinal study of adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 22(4), 385-405.
- Rinehart, R. E. and Sydnor, S. (2003). *To the extreme: Alternative sports, inside and outdoor*. Albany: State University of New York Press.
- Ritchie, B. W. and Hudson, S. (2009). Understanding and meeting the challenges of consumer behavior in tourism. In S. Hudson (Ed.), *Tourism and hospitality marketing: A global perspective* (pp. 57-81). Sage Publications.
- Ryan, R. M. and Connell, J. P. (1989). Perceived locus of causality and internalization: Examining reasons for acting in two domains. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 749–761.

- Ryan, R. M. and Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68–78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Schneider, I. K., Zedelius, C. M. and Schooler, J. W. (2020). Flow experiences and well-being: The role of curiosity. *Emotion*, 20(3), 334-348. <https://doi.org/10.1037/emo0000583>
- Schnohr, P., Marott, J. L., Jensen, J. S., Jensen, G. B. and Hansen, P. R. (2005). Intensity versus duration of cycling, impact on all-cause and coronary heart disease mortality: The Copenhagen City Heart Study. *European Journal of Preventive Cardiology*, 19(1), 73-80. <https://doi.org/10.1097/HJR.0b013e32834eaefa>
- Schüler, J., Brunner, S. and Wegner, M. (2020). Testing the activity–flow–health hypothesis: The moderation effects of activity valence, goal pursuit, and core self-evaluations. *Applied Psychology: Health and Well-being*, 12(2), 317-336. <https://doi.org/10.1111/aphw.12182>
- Smith, J. (2019). The rise of recreational aviation in Europe and the USA. *Aviation Weekly*, 27(4), 34-49.
- Stevens, J. P. (2002). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (4th ed.). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Şimşek, K. Y. (2011). *Ekstrem spor tüketim güdülerinin Türkiye'deki ekstrem spor katılımcılarının algıladıkları değere, algıladıkları tatmine ve davranışsal niyetlerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Şimşek, K. Y. (2012). Türk ekstrem sporcularının spor tüketim faktörleri. *Ege Akademik Bakış*, 12, 71-84.
- Thorpe, H. and Rinehart, R. (2013). Action sport NGOs in a neoliberal context: The cases of Skateistan and SurfAid International. *Journal of Sport and Social Issues*, 37(1), 56-77. <https://doi.org/10.1177/0193723512455921>
- Tian, H., Zhou, W., Qiu, Y. and Zou, Z. (2022). The role of recreation specialization and self-efficacy on life satisfaction: The mediating effect of flow experience. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 3243. <https://doi.org/10.3390/ijerph19063243>
- Tse, D., Wing-Yan, V., Perlman, R. and McLaughlin, M. (2018). The development and validation of the autotelic personality questionnaire. *Journal of Personality Assessment*, 102(1), 1-14. <https://doi.org/10.1080/00223891.2018.1491855>
- Turan, N. (2019). Akış deneyimi üzerine genel bir literatür taraması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 37, 181-199.
- UNWTO (World Tourism Organization). (2021). Tourism definitions and statistics. UNWTO Publications. Retrieved from <https://www.unwto.org>
- Von Stumm, S. and Ackerman, P. L. (2013). Investment and intellect: A review and meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 139(4), 841-869. <https://doi.org/10.1037/a0030746>
- Yılmaz, A. (2020). Türkiye'de yamaç paraşütü ve uygulamaları. *Havacılık Dergisi*, 12(3), 45-58.
- Yörükoğlu, A. (1990). *Gençlik çağı*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Wankel, L. M. (1993). The importance of enjoyment to adherence and psychological benefits from physical activity. *International Journal of Sport Psychology*, 24(2), 151-169.
- Wheaton, B. (2017). Extreme sports: Social influences on participants. *Journal of Sport and Social Issues*, 41(3), 198-214. <https://doi.org/10.1177/0193723517705541>
- Willig, C. (2008). A phenomenological investigation of the experience of taking part in 'extreme sports'. *Journal of Health Psychology*, 13(5), 690-702. <https://doi.org/10.1177/1359105308090932>
- Wilson, M. (2021). Light aircraft flying: An overview. *Aviation Enthusiast Magazine*, 18(2), 23-37.
- Woodman, T., Hardy, L. and Barlow, M. (2020). Extreme sport, positive psychological states, and well-being: Exploring relationships with adventure. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 42(3), 179-188. <https://doi.org/10.1123/jsep.2019-0123>

- Woodman, T., Hardy, L. and Barlow, M. (2020). Psychological factors in extreme sports: Performance, risk, and resilience. *Current Opinion in Psychology*, 29, 172-176.
<https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2019.12.003>
- Woodman, T., Barlow, M., Bandura, C. and Hardy, L. (2021). Risk-taking in extreme sports: A psychobiological perspective. *Frontiers in Psychology*, 12, 650313.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.650313>